

Heemkundekring 'De Heerlijkheid Oosterhout'

Zandheuvel 51
4901 HT Oosterhout
Tel : 0162 856 133
www.heemkunde-oosterhout.nl

39^e jaargang

nummer 1

2015

Ledenblad van heemkundekring

‘DE HEERLIJKHEID OOSTERHOUT ‘

39^e jaargang, nummer 1

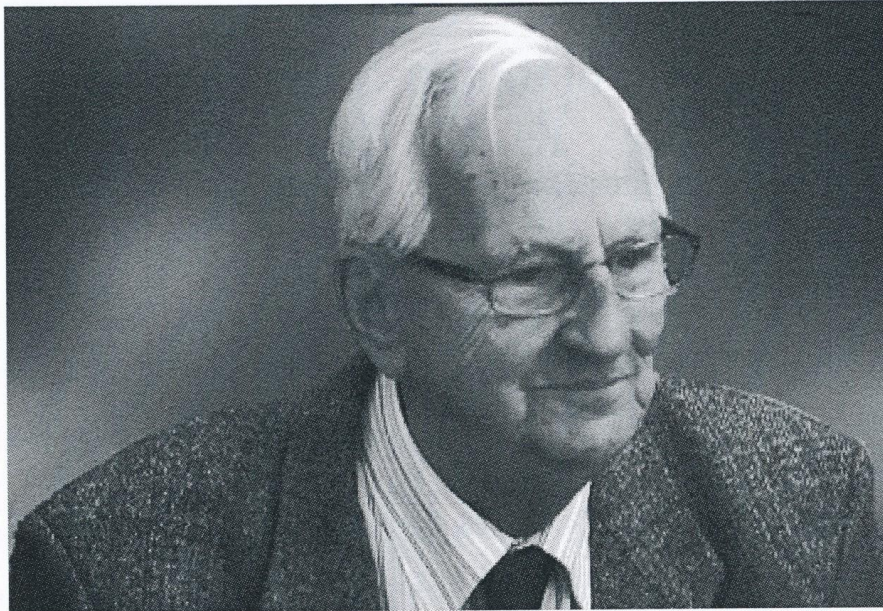
2015

	pag.:
Inhoud van dit nummer	1
In Memoriam Jos van Alphen.....	2
Op de koffie bij ....!.....	3
Jubileumtentoonstelling Oosterhoutse Nachtegale.....	9
Je familiegeschiedenis uitzoeken ?	11
Genealogie en internet, deel 7.....	12
Bijen en Bijen-houder	18
Oosterhoutse jongens in dienst van het leger van Napoleon	31
De cholera	44
Colofon	47

Niets uit deze uitgave van de heemkundekring mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder de schriftelijke toestemming van de auteur.

In Memoriam Jos van Alphen

Slechts enkele dagen voor het overlijden van Jos hadden we nog een goed gesprek voor het hierna volgend artikel in dit blad 'Op de Koffie bij....!'

Jos was een zeer gewaardeerd lid van onze Heemkundekring en een markante figuur. Hij was op het gebied van de Tweede Wereldoorlog een autoriteit, wat in het hierna volgend gesprek tot uiting komt. Wat ook bijzonder was aan Jos, is dat hij met zijn 82 jaar meeding op het gebied van de moderne, zich steeds verder ontwikkelende communicatie.

Als postuum eerbetoon volgt het artikel hierna.

Wij wensen echtgenote en nabestaanden sterkte met het verwerken van dit onverwachte groot verlies, en Jos, wij zullen je missen.

Ad van Groesen en Martin van Halderen, namens het bestuur en de Heemkundekring.

Op de koffie bij ....!

Deze keer zijn we onderweg naar Dorst, voor de koffie bij Jos en Mies van Alphen- van Bekhoven en de reden van dit bezoek is dat wij van ons zeer gewaardeerd verenigingslid Jos van Alphen willen weten wat zijn 'drive' is om zoveel over de Tweede Wereldoorlog aan de weet te willen komen.

Jos is onverzettelijk bezig om feiten en waarheden hierover boven water te krijgen.

Na binnenkomst (we hoeven niet eens aan te bellen want we worden verwacht) gaan we meteen naar zijn 'ondergrondse ruimte' (ik weet niet of deze bombestendig is gebouwd), wat meteen het centrum is van de activiteiten van Jos.

Met trots vertelt Jos over de plek waar hij woont, vlak bij de kruising van de Rijksweg met de Geerstraat, dit is de geboorteplek van zijn vader Cees van Alphen.

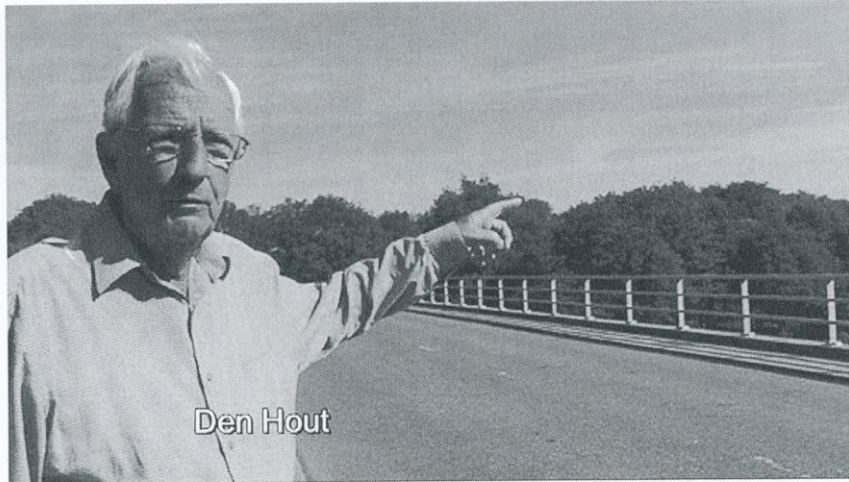
En dat hij vroeger, samen met zijn zoon deze twee aaneen gesloten woningen zelf heeft gebouwd, alleen het voegwerk heeft hij laten doen zei hij er trots bij.

Op de plaats stonden vroeger twee huisjes uit 1890 die daarvoor afgebroken zijn.

In 1930 kwam C. van Alphen, de vader van Jos, als hoofdonderwijzer naar Den Hout en daar is Jos dus opgegroeid en heeft daar de oorlog als kind meegemaakt.

In zijn werkzame leven kwam Jos in het begin in de techniek terecht, het was de tijd van de opkomst van de televisie ($\pm$ 1955). De TV werd afgeleverd met de vrachtauto en een aparte ploeg kwam de antenne plaatsen.

Den Hout

Jos vertelt op de Teraalsterbrug hoe de Polen vanaf hier, bij de bevrijding van Den Hout, het dorp beschoten

De TV's waren gebouwd met weerstanden en radiobuizen, met meten wist men wat er defect was en men kon deze onderdelen vervangen (waarin dus volop werk was). Maar dat bleef niet zo.

Daarna is Jos Maatschappelijk werk gaan studeren bij de Catechisten in Dongen en later aan de Sociale Academie (4 jaar).

Er waren vacatures bij het gevangeniswezen, Jos solliciteerde en kwam te werken bij het Huis van Bewaring en de Koepel in Breda, hij werd adviseur. Resocialisatie van gevangenen, beroepskeuze en beroepsopleiding binnen de gevangenis was het doel. Na zijn studie kwam van invulling van deze functie als adviseur wegens bezuinigingen niets meer.

Een (andere) hobby van Jos is tuinieren, alle groenten kweken in de eigen tuin, deze hobby is ook een gevolg van de belangstelling van zijn vader, vader had meer de natuur als hobby, wilde planten, paddenstoelen maar ook insecten, vogels en 'het weer'.

Zijn vader hield ook natuurdagboeken bij waarin hij alles schreef wat hij in de omgeving en bij uitstapjes constateerde.

Die dagboeken zijn al een tijd in het bezit van de Heemkundekring. Vader gaf (al vanaf voor de oorlog) ook landbouwcursussen, in die tijd was er nog weinig bij de boerenbedrijven bekend over de mogelijkheden van de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van toepassen van kunstmest, bestrijding van plantenziekten en ziekten bij dieren.

Op de vraag wat de achterliggende reden is bij Jos om alles te onderzoeken en te willen weten over de 2^e Wereldoorlog antwoordt Jos; toen de bevrijding kwam vertelde mijn vader dat het de Polen waren die ons kwamen bevrijden, daar begreep hij niets van en hij besloot te onderzoeken hoe dat nou eigenlijk kwam.

Jos is ook naar Polen en naar Engeland geweest om naspeuringen te naar gegevens wat er in de oorlog lokaal is gebeurd (Sikorsky-instituut in Londen waar alle verslagen liggen, maar in Poolse of in Engelse

taal). Jos toont gekopieerde verslagen van de Poolse gevechten uit oktober, november en december 1944.

Jos legt Martin van Halderen, aan hand van zijn boek, de troepenbeweging uit bij de bevrijding van Oosterhout

1

Dat Jos zoveel tijd en energie besteed heeft aan het onderzoek over WO II was van belang voor Oosterhout, er zijn steeds minder mensen die het bewust hebben meegemaakt.

Tijdens dit koffie gesprek worden door Martin en Jos herinneringen opgehaald over waar in Oosterhout de tanks zoal stonden en het nachtelijk overvliegen van de granaten.

De Irenebrigade (Nederlandse vrijwilligers die tijdens de oorlog in Engeland terecht kwamen) is meegetrokken en hier ingezet en hebben een stuk van Rijen bevrijd, zijn ook op Seters (Dorst) terecht gekomen.

Jan Broeders uit Oosterhout is ook intensief bezig geweest met onderzoek van de lokale geschiedenis van WO II (ook van Teteringen en Terheijden).

Ook al was de constatering van Jos toen, dat er in de jaren '70 weinig belangstelling hiervoor was is hij uit eigen interesse steeds doorges- gaan en vandaar zijn toch resultaten te noemen;

Het idee om een museum op te richten ontstond eind jaren '70.

In 1979 werd een tentoonstelling georganiseerd in Dorst en in Breda (Olaf-school).

In 1983 (stichtingsakte) is het museum Maczek opgericht nadat Gene- raal Maczek goedkeurde dat zijn naam aan het museum werd verbon- den.

Jos maakt kennis met Piet van Heerbeek, de laatst nog in leven zijnde, uit de verzetsgroep van pater Kerssemakers. In het midden pater Wes- selingh

2

Vanuit deze hobby en de gespitsheid om met de gegevens wat te doen heeft Jos boeken geschreven over WO II.

Onder andere:

- Oorlog en Bevrijding in woord en beeld, Oosterhout 1944-1945, (en verbeterde uitgifte Breda bevrijd 2014),

- 5 november 1944 De Slag om het Markkanaal.
- Van Paardenwagen tot Tank, De Oorlogsmemories 1914- 1946 van Generaal Maczek.
- En anderen.

Deze boeken zijn ook op DVD verkrijgbaar.

Jos heeft ervoor gezorgd dat de geschiedenis van Oorlog en bevrijding voor onze omgeving voor de toekomst is vastgelegd en deze verdienste wordt door de heemkundevereniging hoog gewaardeerd.

Jos is ook meegegaan in de ontwikkeling van de digitale technieken en heeft dit ook op deze onderwerpen toegepast.

Op de Website van Jos; polishwargraves.nl, is alle bekende informatie te vinden over de Poolse gesneuvelden in Nederland.

Jos en Mies, bedankt voor de koffie en het verhaal, wij hebben weer genoeg informatie voor ons artikel in het heemkundeblad.

Martin en Ad

---

¹ Opnames voor de DVD over de 'Bevrijding van Oosterhout', info Heemkundekring de 'Heerlijkheid Oosterhout.

² Presentatie boek 'Pater Kerssemakers, monnik en verzetsstrijder', info Heemkundekring de 'Heerlijkheid Oosterhout.

Jubileumtentoonstelling Oosterhoutse Nachtegalen

De Oosterhoutse Nachtegalen bestaan inmiddels 75 jaar. Voor het bestuur aanleiding om stil te staan bij de geschiedenis van ons koor.

Eén van de activiteiten in dit jubileumjaar is een overzicht tentoonstelling over het wel en wee van de Nachtegalen. Deze tentoonstelling wordt samen met de Heemkundekring 'De Heerlijkheid Oosterhout' georganiseerd.

Vanaf 15 maart a.s. zal er in Het Huis voor Erfgoed, Speelgoedmuseum, aan de Zandheuvel te Oosterhout, tijdens de openingstijden van het museum, een prachtig overzicht worden gegeven van dit bekende koor.

Een koor met een rijke traditie! Veel jongens uit de regio Oosterhout hebben hun zangopleiding genoten van Rector P. Fick, later Dhr. Tiny Schoones en nu Dhr. Wim Schoones.

Naast de zang hebben de Nachtegalen heel wat tournees gemaakt naar diverse landen, soms ver weg, soms dichterbij.

In deze tentoonstelling nemen we mee op onze reis door het verleden, maar we staan ook nadrukkelijk stil bij de huidige concertklas, die menig hart sneller heeft doen kloppen.

Met een groot elan staan deze koorleden hun mannetje-vrouwetje, zelfs Paul de Leeuw viel voor de kwaliteit en charmes van onze Nachtegalen.

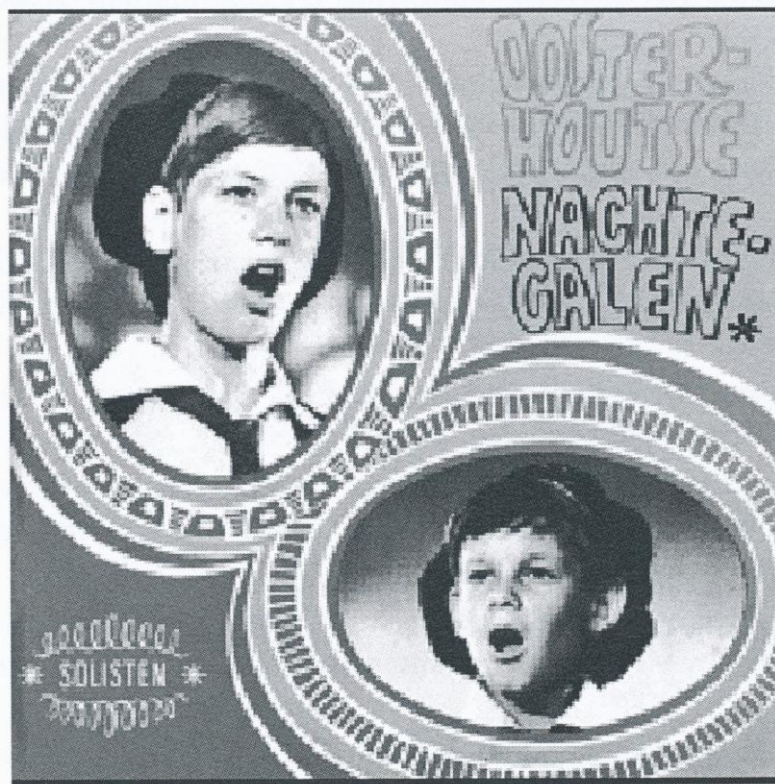
U bent van harte uitgenodigd voor een bezoek aan deze tentoonstelling, evenals bij de officiële opening op zondag 15 maart a.s. om 13.30 uur.

De openingstijden van de tentoonstelling zijn van woensdag t/m zondag van 13.00 tot 17.00 uur.

Voor nadere informatie over het koor en ons jubileumjaar verwijzen wij u graag naar

Onze website; www.oosterhoutsenachtegalen.nl

Je familiegeschiedenis uitzoeken ?

Zou je het leuk vinden om met hulp van de werkgroep genealogie te duiken in de geschiedenis van jouw familie?

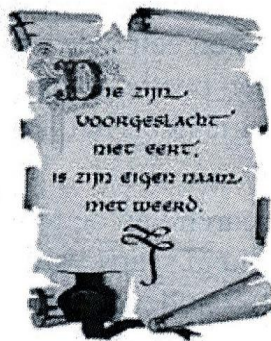
Tenminste, als jouw familie al meerdere generaties in Oosterhout woont en als je ons wil helpen om de laatste 50 of 100 jaar te overbruggen. Dat kan b.v. door namen en evt. jaartallen aan te leveren van je eigen ouders en grootouders.

De werkgroep genealogie helpt je op weg met het zoeken (waar? hoe?) en begeleidt het verder samenstellen van de stamboom.

Ondertussen zoeken we samen naar foto's, afbeeldingen van woonhuizen, gegevens van aangetrouwde families in b.v. het bevolkingsregister, bidprentjes, familieberichten in de krant, enz.

Uiteindelijk zou het resultaat kunnen zijn een artikel in ons blad of een presentatie op een tentoonstelling. Uiteraard bepaalt u mede, wat er precies openbaar gemaakt wordt.

Aanmelden door een reactie achter te laten op de website of een telefoontje naar 422682 (Simon Burggraaf). Je kan daar ook terecht met vragen t.a.v. genealogie. De werkgroep probeert je te helpen met een oplossing. U kunt ook op donderdagochtend (9-12- uur) in het Trefpunt aankloppen bij diezelfde werkgroep.

Genealogie en internet, deel 7

Simon Burggraaf

Als we (evt. met de hulpmiddelen uit de vorige artikelen) wat gegevens over de familie verzameld hebben, wordt het nu misschien wel eens tijd om de (originele) aktes te gaan bekijken. Tot nu toe hebben we alleen gewerkt met gegevens uit de tweede hand. Daarin zouden fouten kunnen zitten. En misschien zijn ze wel niet compleet.

Misschien ontdekken we wel dat oma nog een erg jong overleden broertje had, waarover in de familie nooit gepraat werd.

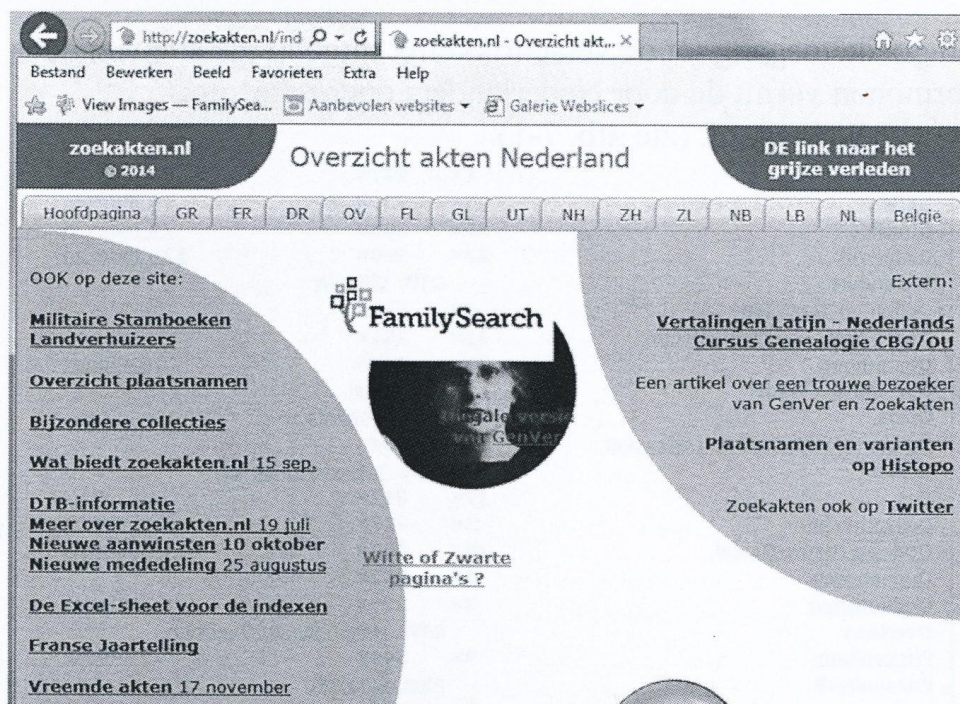
Op meerdere plekken in onze regio worden archieven bewaard: Bergen op Zoom, Breda, 's-Hertogenbosch, Tilburg, Heusden, Roosendaal, Waalwijk en Oudenbosch.

Qua grootte van het werkgebied kun je spreken van een provinciaal, regionaal of stadsarchief. Maar wat wordt waar bewaard? En mag ik in de originele boeken bladeren of moet ik achter een leesapparaat naar microfilms zitten kijken? Of staan de aktes gescand en wel op internet? Verder kan ook een probleem zijn dat zo'n archief slechts op bepaalde werkdagen geopend is.

Verschillende archieven hebben een eigen website. Dat varieert van eentje met vrijwel alleen de openingstijden en het adres tot eentje met veel kant en klare gegevens en een hele serie scans uit de meest bekeken boeken. Je moet dus een beetje geluk hebben.

Op het gebied van genealogie heeft het archief in Tilburg al veel scans op de website staan.

Een website zoals familysearch van de Mormonen heeft landelijk een enorm uitgebreide hoeveelheid scans van DTB-boeken en BS-registers (Burgerlijke Stand). Op de site spreken ze over 48 miljoen scans uit Nederland en 21 miljoen uit België.

Afb. 7-1

De reden waarom de Mormonen dit allemaal verzameld hebben, is de volgende. Als je je aansluit bij deze geloofsgemeenschap (de kerk van Jezus Christus van de Heiligen der laatste dagen, gesticht in 1830 door een zekere Joseph Smith), laat je je (volwassen) dopen. Maar een groot aantal mensen, die voor 1830 leefden, heeft nooit de gelegenheid gehad dat te doen. En dat, terwijl nakomelingen daarvan nu wel lid van deze kerk zijn. En men bedacht de volgende oplossing: Mormonen kunnen plaatsvervangend hun voorouders alsnog laten dopen. Daarvoor is wel nodig, dat je kunt aantonen, wie die voorouders precies zijn.

In dat verband hebben ze rond 1960 enorme hoeveelheden boeken in archieven op film gezet. De archieven kregen dan zelf een kopie van zo'n microfilm en die zijn in de grote archieven jarenlang gebruikt door genealogische snuffelaars.

Een goede toegang tot de verschrikkelijk uitgebreide site van de Mormonen vormt de door Nederlanders opgezette site: www.zoekakten.nl. (zie afb. 7-1).

<u>Oeffelt</u>	4x	231x		<u>6x indexen</u>
<u>Oerle</u>	5x	231x		<u>3x indexen</u>
<u>Oirschot</u>	25x	390x		<u>7x indexen</u>
<u>Oisterwijk</u>	22x	290x		<u>13x indexen</u>
<u>Onsenoort</u>		DTB: <u>Vlijmen</u>		
<u>Ooijen en Teeffelen</u>	3x	239x		
<u>Oost-, West- en Middelbeers</u>	11x	251x		
<u>Oosterhout</u>	33x	447x		<u>1x index</u>
<u>Op- en Neer-Andel</u>		BS: <u>Andel</u>		
<u>Oploo</u>		<u>Algemene info</u>		
<u>Oploo, St. Anthonis en Ledeacker</u>	6x	264x		
<u>Orthen</u>		DTB: <u>'s-Hertogenbosch</u>		
<u>Oss</u>	17x	342x		
<u>Ossendrecht</u>	5x	217x		<u>3x indexen</u>
<u>Oud- en Nieuw-Gastel</u>	16x	309x	49x	<u>54x indexen</u>
<u>Oudenbosch</u>	10x	342x	43x	
<u>Oudheusden</u>	3x	229x		<u>1x index</u>
<u>Overloon</u>		DTB: <u>Maashees en Overloon</u>		
<u>Princenhage</u>	9x	344x		<u>1x index</u>
<u>Prinsenbeek</u>		<u>Algemene info</u>		
<u>Putte</u>	7x	199x		<u>4x indexen</u>

Afb. 7-2

Links en rechts op het scherm staan wat extra mogelijkheden en hulpmiddelen (gegevens uit militaire stamboeken, het omrekenen van de Franse jaartelling, enz.). Midden bovenaan staan knoppen met de namen van provincies (Je kunt hier ook doorklikken naar België). Als je hier kiest voor NB verschijnt er een lijst met alle Brabantse gemeentes. Van Oosterhout staan er 33 DTB-boeken en 447 BS-registers on-line. Maar dat is nog niet alles (zie afb. 7-2).

Ooit zijn er in archief Oosterhout kaartenbakken aangelegd voor de periode 1610-1810 met allemaal afzonderlijke fiches voor doop, trouw en begraven. Ook die zijn verfilmd en in deze lijsten terug te vinden. (Ik heb ondertussen links bovenaan gekozen voor dopen en midden bovenaan de knop 'Maak een keuze' aangeklikt; zie afb. 7-3).

zoekakten.nl © 2014 Oosterhout

DE link naar het grijze verleden

Hoofdpagina GR FR DR OV FL GL UT NH ZH ZL NH LB NL België

DTB:
 Dopen
 (Onder)Trouwen, Trouwbijlagen
 Begraven

Burgerlijke Stand:
 Tafels
 Geboorten
 Huwelijksaangiften
 Huwelijksafkondingen
 Huwelijken en Echtscheidingen
 Huwelijksbijlagen
 Overlijden
Maak een keuze

Bevolkingsregisters:
 Niet aanwezig

ID: **Film / Reeks op FS:** **Opmerking:**

MMBZ-Q62 Dopen 1610-1656, 1676-1682; Trouwen 1611-1650; Begraven 1611-1648 [793 img] **Snel zoeken;** Rooms Katholiek

MMBZ-Q6P Dopen 1610-1795 klapper; Trouwen 1762-1861 [491 img] **Snel zoeken;** Rooms Katholiek

MMBZ-Q6L Dopen 1657-1676; Trouwen 1657-1703 [596 img] **Snel zoeken;** Rooms Katholiek

MMBZ-3VP Dopen 1658-1810; klapper 1754-1810 [176 img] **Snel zoeken;** Gereformeerd

MMBZ-Q3J Dopen 1675-1774; Trouwen 1743-1774; Begraven 1742-1744, 1754-1775; Dopen 1775-1810 **Rooms Katholiek (Dorst)**

MMBZ-Q6G Dopen 1714-1765; Trouwen 1752-1762 [407 img] **Snel zoeken;** Rooms Katholiek

MMBZ-Q6S Dopen 1765-1810 klapper; Dopen 1765-1811; Begraven 1728-1800 kosten **index per film;** Rooms Katholiek

MMBZ-QSN Dopen 1788-1811; Trouwen 1788-1810; Begraven 1787-1811 [64 img] **Snel zoeken;** Rooms Katholiek (Den Hout)

MMBZ-3QC Fiches Dopen 1610-1810 A-Anthonius Godefridus **Alle religies**

MMBZ-3QD Fiches Dopen 1610-1810 Anthonius Godefridus-Cornelis dr. Elisabeth [3050 img] **Snel zoeken;** Alle religies

MMBZ-3QV Fiches Dopen 1610-1810 Cop, Lamberta-Nol, Wilhelmus [3054 img] **Snel zoeken;** Alle religies

MMBZ-3QX Fiches Dopen 1610-1810 Cornelis dr. Elisabeth-Gerard zn. Adrianus [2992 img] **Snel zoeken;** Alle religies

MMBZ-33R Fiches Dopen 1610-1810 Gerard zn. Adrianus-Johannes Adam [3047 img] **Snel zoeken;** Alle religies

MMBZ-33J Fiches Dopen 1610-1810 Johannes Adam-Cop, Lamberta [3076 img] **Snel zoeken;** Alle religies

MMBZ-33I Fiches Dopen 1610-1810 Non-Sebastianus dr. Jenneken [3043 img] **Snel zoeken;** Alle religies

MMBZ-3Q9 Fiches Dopen 1610-1810 Sebastianus dr. Jenneken-Vorsel, Catharina [3066 img] **Snel zoeken;** Alle religies

MMBZ-3QN Fiches Dopen 1610-1810 Vorsel-W; Fiches Trouwen 1610-1810 A-Cornelis Joosten [3050 img] **Snel zoeken;** Alle religies

Afb. 7-3

FamilySearch

Family Tree Memories Search Indexing

RECORDS GENEALOGIES CATALOG BOOKS WIKI

Rooms Katholiek > Oosterhout > Dopen 1610-1656, 1676-168...1-1650 Begraven 1611-1648 > Image 6

De 101ste

Wamina Baptizatorum, tempor

D. Christiani Laurentij (Pastoris)

in Oosterhout.

16 may Bapt. abijt die Heilige v. Jansdy.
 suscepk. Gabeit Petri de Jan Dammis

20 may Bapt. Joann. J. v. v. g. v. d. v.
 suscepk. (marcellus) Petri de (marcellus)

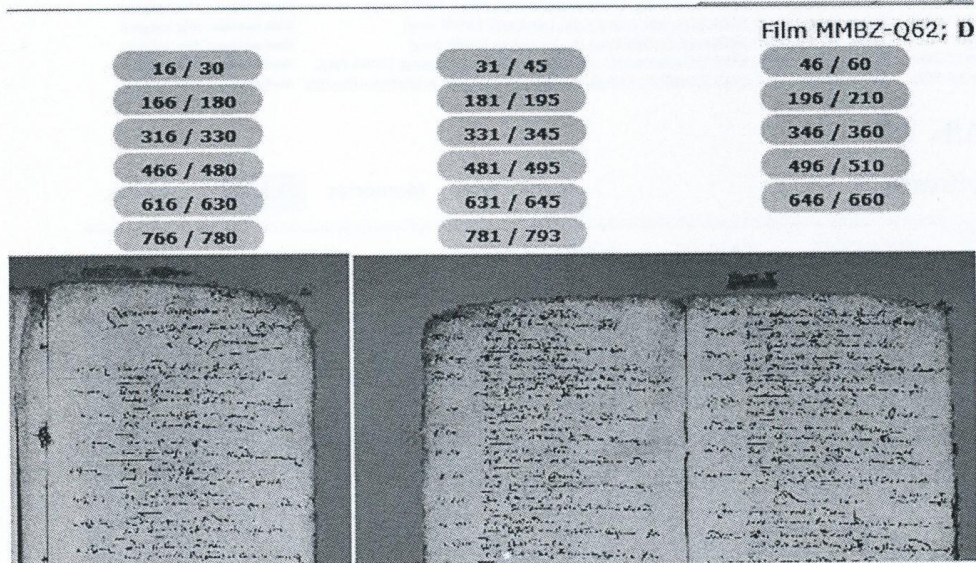
Afb. 7-4

Voor het bekijken van de aktes zijn er twee mogelijkheden. Je kunt de onderstreepte regel aanklikken (als voorbeeld gebruik ik de bovenste regel uit de dopen). Je ziet dan een scherm met telkens één beeld uit de film, beginnend met enkele voorafgaande beelden met filmgegevens. Je kunt steeds maar een beeld verder zoeken of je doet een wilde gok naar de juiste plek van de gezochte akte (zie afb. 7-4).

Een handiger manier is het aanklikken van de woorden Snel zoeken, achteraan op dezelfde regel. Dan verschijnt de mogelijkheid om 15 plaatjes tegelijk te laten verschijnen. Daar staat een duidelijke uitleg bij hoe het dan verder werkt.

Als je de scan van een bepaalde bladzij wil opslaan, klik je met de rechtermuisknop op de afbeelding en kies je voor 'Afbeelding opslaan als ...' (zie afb. 7-5)

Afb. 7-5

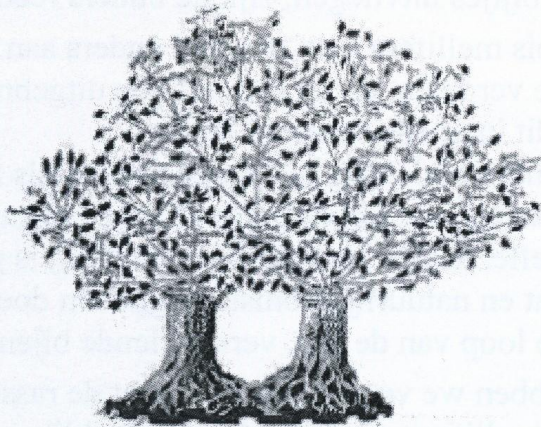
Maar ondanks alle activiteit van de Mormonen: als dit jouw voorouder Jan is, zal het toch lastig zijn om verder terug te zoeken:

‘den selven dito (op dezelfde dag) is gedoopt Jan, een lantlooperskint, wiens naam van vader en moeder wij niet en kennen’. (Lexmond, DTB boek 3; zie afb. 7-6).

Den Selven dito es
 gedoopt Jan.
 een Lantlooperskint
 wiens naam van vaders
 en moeder wij niet
 en kennen

Afb. 7-6

Bijen en Bijen-houder

Van de ruim 250 soorten bijen, die in Nederland voorkomen, leeft alleen de honingbij, *Apis mellifera*, (latijn mellifer=honingdragend), in een kolonie, sociaal.

Het bijenvolk, bestaat als een geheel, de imme, en is een zogenaamd superorganisme, waarbij de afzonderlijke leden, koningin of moer, werkster (steriel vrouwtje) en dar (mannetje) ieder hun eigen taak heeft. Alle leden zijn noodzakelijk voor het bestaan en voortbestaan van het volk, zij vormen een hechte eenheid.

Naast de honingbij bestaan er de zogenaamde solitaire bijen. De solitaire bijen kennen alleen wijfjes en mannetjes. Het wijfje legt in afzonderlijk 'kamertjes' in een holle stengel, gaatjes in hout of in metselkalk, bevruchte eitjes, worden voorzien van een hoeveelheid nectar en stuifmeel. Hierna volgt de cyclus van eitje-larve-pop en uiteindelijk een uitvliegend bijtje. Deze cyclus duurt meestal een jaar, als de nieuwe solitaire bijtjes uitvliegen, zijn de ouders reeds overleden.

De honingbij *Apis mellifera* pakt het heel anders aan. In een bijenvolk zijn veel taken te verdelen, en dit behoeft een uitgebreid communicatiesysteem, om dit in goede banen te leiden.

In de loop van miljoenen jaren, is dit systeem steeds fijnmaziger geworden, en ook aangepast aan de geografische omstandigheden.

De voedselbehoefte, nectar, en stuifmeel (pollen), is gemeenschappelijk, maar klimaat en natuurlijke omstandigheden doen ertoe. Vandaar zijn er ook, in de loop van de tijd, verschillende bijenrassen ontstaan.

In Nederland hebben we vooral te maken met de rassen:

- *A.mellifera mellifera*, (de inlandse zwarte bij)
- *Apis mellifera carnica*,
- *Apis mellifera ligustica*
- de Buckfastbij, en

- natuurlijke talloze onderlinge kruisingen.

Een bijenzwerm

De ontwikkeling in een bijenvolk

Tot het bijenvolk hoort een koningin, werkbijen, en darren.

In de zomer bestaat zo'n volk uit ruim 50.000 bijen, en in de voortplantingstijd, daarbij opgeteld, enkele honderden darren.

Bijen zijn insecten, hun lichaam is opgebouwd uit kop, borststuk en achterlijf. Bijen behoren tot de orde van de vliesvleugeligen, en hebben twee paar vleugels, en zijn angeldragend, behalve de darren, de mannetjes kunnen dus niet steken.

Bijen worden als eitje, in een zeskantige cel op een raat van was gelegd door de koningin, gevoed door werksters, met een mengsel van stuifmeel en honing, en ontwikkelen zich uiteindelijk via verschillende stadia tot volwassen bijen.

De koningin is in staat om zo'n 2000 eitjes per dag te leggen. Ze legt bevruchte eitjes, waaruit zich de werksters ontwikkelen, en sommige gevoed met speciaal voedsel zich tot koninginnen kunnen uitgroeien in de zwermtijd, en ze legt onbevruchte eitjes, waaruit darren geboren worden.

De gehele ontwikkelingstijd is voor een werkster 21 dagen, voor een dar 24 dagen en voor een koningin 16 dagen.

Om jonge bijen groot te krijgen is per volk 40 kilogram stuifmeel nodig, dus is het zeer belangrijk dat er in de directe omgeving van een bijenkast veel bloemen aanwezig zijn, die stuifmeel en nectar leveren, dit zijn de zogeheten drachtplanten en-bomen.

De verschillende werkzaamheden in een bijenvolk.

De koningin heeft als taak, het leggen van eitjes, en het bijhouden van het volk. Zij stuurt het volk, via geursignalen, die dan onderling weer door de werksters aan elkaar gecommuniceerd worden. De werksters hebben een opeenvolging van taken, het poetsen van de lege cellen, ze is poetsbij, vervolgens wordt ze voedsterbij, daarna wordt ze bouw-bij, via haar wasklieren zweet ze was uit, dat wordt gebruikt voor het maken van raten. Hierna wordt ze bewakingsbij, ze besnuffelt elke binnenkomende bij, en herkent ze via de reuk, of ze gewenst zijn of brutale indringers, vreemde gasten ontzegt ze de toegang tot het volk.

Nu wacht haar een belangrijke taak, het binnenhalen van stuifmeel en nectar. Ze maakt verschillende oriënteringsvluchten, om de plaats van de kast/korf/boomholte, goed in te prenten. Een bij heeft om en nabij een actieradius van zo'n 3 kilometer, dus is het belangrijk om de weg terug naar huis te vinden.

Zij brengt nectar mee, in haar maag, en stuifmeel in speciale 'korfjes' aan haar achterpoten, bij thuiskomst nemen bijen in de kast de buit

Honigbij en aardhommel verzamelen stuifmeel en/of nektar op crocus

van haar over en bergen het op, waar het nodig is. En wat doen de mannetjes dan?

Zij zijn ervoor, om de nieuw koninginnen op haar bruidsvlucht te plezieren, en te bevruchten. Hiertoe hebben ze speciale darrenvergaderplaatsen, hangplekken ingericht, in afwachting van begerige langskomende jonge koninginnen.

Een nieuwe koningin paart met enkele darren, en heeft dan zoveel sperma, binnengekregen, dat ze jaren vooruit kan. De betreffende darren leggen bij deze actie het loodje, en uiteindelijk zo rond de maand september, worden alle darren door de werksters de kast uitgegooid, waarschijnlijk onder het motto: 'opmakers worden niet geduld'.

Aardig te vermelden in verband met bovenstaande. Bijen hebben facetogen, samengestelde ogen met een groot aantal kleine lensjes. Werk-

sters hebben 4500 facetten, de koningin 3500, maar een dar heeft er 7500, die moet immers een scherp oog hebben voor het voorbijvliegend koninginnetje.

Zomer en winter

In het voorjaar, als de bloemen ontluiken, ontstaat er bijenactiviteit, er wordt gehaald en gebracht, stuifmeel, als eiwitbron voor het broed, en nectar, die door indikking, onttrekken van water, wordt verwerkt tot honing, brandstof en het voedsel voor mindere tijden.

Het volk breidt zich uit, en dat duurt zo ongeveer tot de langste dag, eind juni, daarna komt de voorbereiding voor de koudere tijden, herfst en winter, dan moet de buit opgeslagen liggen, en volgt het wachten op een nieuw lente.

In het voorjaar en zomer vindt de zwermtijd plaats, het volk plant zich voort, nieuwe koninginnen met hun nieuwe volken zoeken nieuwe plaatsen.

Er wordt hard gewerkt, werksters houden het broed op temperatuur, 35 graden, bij grote hitte wordt water gehaald, dat in de kast verdampt, ter verkoeling, en alle voorbereidingen voor de herfst en winter worden getroffen.

In de wintertijd, zitten de bijen op een bol, de koningin legt geen eitjes meer, en het aanwezige voedsel wordt verteerd, de warmte in de kast wordt op peil gehouden, op 15 graden boven nul, ook al is de temperatuur buiten ver onder nul.

Werkbijen in de zomer zijn na 6 weken totaal 'op', werkbijen in de winter houden het normaal gesproken zo'n 6 maanden vol, en als eind februari de koningin weer aan de leg gaat, nemen de nieuw-geboren bijen hun taken weer op zich, de cyclus is dan rond.

De bijenhouder/imker/bieboer (in) en zijn/haar bijen

Honingbijen zijn intrigerende dieren, een gemeenschap van kleine giganten, en dat vonden onze voorouders ook al heel lang, mede om het

feit, dat deze dieren honing verzamelden, zoetstof, die uiterst begeerd was, naast natuurlijk ook was, waarvan o.a. kaarsen gemaakt konden worden.

In de begintijd, was er sprake van jagers-verzamelaars, die de bijenvolken van hun honing beroofden, dat moet een hachelijke onderneming geweest zijn, maar later werden de honingbijen 'gehouden' in korven, geboetseerde kruiken, en uiteindelijk in kasten.

Het oogsten van de honing was vroeger omslachtig, daar de gewonnen honing uit bijvoorbeeld korven, niet geslingerd kon worden.

De raten werden uitgebroken, en het betreffende volk werd 'afgeslacht'. Na de uitvinding van de kast, met losse raampjes, werd alles veel gemakkelijker voor de bijenhouder, en eigenlijk ook vriendelijker voor de bijen, ofschoon het houden van bijen in korven, zonder honingooft natuurlijk geweldig blijft, en bijvriendelijk is.

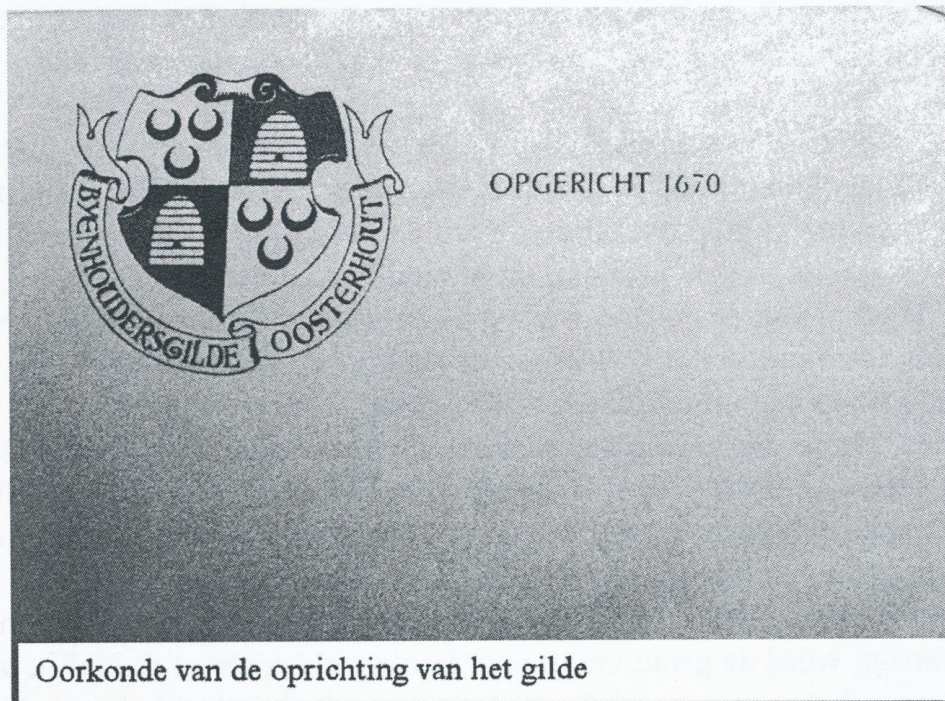
Na het op de markt brengen van suiker, gewonnen uit suikerbieten en suikerriet, werd de grote vraag naar honing als zoetstof duidelijk minder, maar kreeg men tegelijkertijd meer aandacht voor de bij als bestuiver, en verlegde het economische belang zich die richting uit, ofschoon er nog steeds een grote vraag is naar honing en was voor farmaceutische en industriële doeleinden. Maar tevens kwam er een grote brede belangstelling, voor de bij als 'kleine gigant'.

Veel wetenschappelijk werk is er gedaan over de 'bijensamenleving' in al zijn facetten, en telkens komen er weer nieuwe vragen op.

De hobbyimker diende zich aan, de professionele imkers, die er de kost aan moeten verdienen zijn in Nederland op een paar handen te tellen.

Het ecologische belang van bijen kwam bij velen tot bewustzijn, en de bij kwam/komt bij uitstek over als graadmeter van de 'natuurlijke omgeving'.

Bijenhouden in Oosterhout

Oosterhout heeft, al sinds 1670 officieel een Bijenhoudersgilde, bekrachtigd door Prins van Oranje, Prins Willem Hendrik.

Dit alles naar aanleiding van een langdurig gerechtelijk proces, over het vermeend onterecht plaatsen van bijenkorven in het Goor.

Meer hierover kunt U lezen in ons heemkundeblad van 1988 no. 3, met artikelen hieromtrent van Heemkundelid Christ Buiks en Hans Stadhouders, imker van Bijenhoudersgilde Oosterhout.

Bijen en bijenproducten hadden in die tijd nog een uitgesproken economisch belang, men reisde met de bijen van hier zelfs naar 'de bloemen in Holland', en soms traden er wat strubbelingen op, zie onderstaand archiefstuk, R 380 f69.

'Compareerden Thomas Philips Thomas out omtrent 6 a 77 jaeren, Jan Adriaen Janssen out omtrent 60 jaeren, Jan Stoffel Peeterz out 77 jaeren, Michiel Peeter Metsers out 75 jaeren, Peeter Sebrechts out 68 jaeren, Heijliger Wijnants out 63 jaeren ende Cornelis Adriaen Grootens out omtrent 40 jaeren allen woonende innen deser vrijheijt de welcke ten vezoecke vande gemeijne geinstresseerde onder eede hebben verclaert waerachtig te sijn dat sij comparanten ende andere biehandelaers woonende in de Baronije van Breda henne bieen jaerlijxc inde saeijsone brengende in Hollandt om op de bloemen te vliegen, int passeren neffens Geertruijdenberche moeten aenleggen ende aldaer ten comptoire soo int gins als wederkeeders telckens lichten paspoorte van ijdere vlucht bieen daer voor sij moeten betaelen sesthien stuijvers, vier stuijvers van visiteren ende aen Jan Robbrechts van ijder schip twee stuijvers onder pretept van visitatiegelt sonder dat hij nochtans eenige visitatie doet ende aen den collecteur van den Brabantschen landtol soo int uijt als incomen van ijder voeder acht stuijvers, welcken thollen nu drie jaeren herrewaerts is afgevordert, sonder dat sij daer oijt te vooren van hebben betaelt, gemolestreert oft aengesproocken sijn geweest, als alleen betaelt te hebben vier a vijff jaers te vooren int uijtvaeren acht stuijvers sonder daerover voor daete vandien gemaent oft gemolesteert geweest te sijn ende voorder aenden tollenaer vant disRICT der voorsc. Paspoorte tot G:berche voorsc. ## voor reden van wetenschap dat hen en anderen de voorssc. Penningen noch sijn afgevordert inde voorleden saeijsoen etc. want etc actum den 9^e october 1665 passeert stadthouder Brouwers en ## Ruijseaars'

Vertaling:

Verschenen Thomas Philips Thomass, oud 66 a 77 j, Jan Adriaen Janssen, oud 60 jaar, Jan Stooffel Peeters 77 jaar, Michiel Pr. Metsers 75 jaar. Peeter Sebrechts 68 jaar, Heijliger Wijnants 63 jaar en Corn Adriaen Grootens 40 jaar, allen wonend binnen deze Vrijheid. Zij ver-

klaren onder ede dat zij en andere bie-handelaren hun bijen elk jaar naar Holland brengen om op de bloeme (koolzaad) te vliegen. Bij het passeren van Geertruidenberg, moeten ze zowel in het heengaan als terugkomen een paspoort aanvragen voor ieder vlucht bijen en daarvoor betalen 16 stuivers. Verder aan Jan Robbrechts, de controleur 2 stuiver voor het inspecteren van het schip en nog 4 stuivers voor controle van de korven. Robbrechts voert echter geen enkele inspectie uit. Ook nog aan de controleur van de Grote zwijgende Brabantse Landtol voor iedere kar 8 stuiver, tot een jaar of vijf terug betaalden ze alleen maar 8 stuiver bij het heengaan

(de Grote zwijgende Brab. Landtol werd in bepaalde plaatsen op de grens van Brabant geheven over allerlei goederen, maar hier was blijkbaar corruptie in het spel en daarom lieten de handelaren een akte opmaken).

Dank aan Piet van Beek voor het attenderen op en Christ Buiks voor de vertaling en toelichting van bovengenoemde akte.

Het Bijenhoudersgilde van Oosterhout heeft dus een lange traditie van het houden van bijen. Enkele termen, wat betreft de titelatuur, uit die vervlogen tijd zijn nog steeds aanwezig, zo heet onze voorzitter, deken, en de secretaris heeft de titel van officier, alle leden zijn broeders en tegenwoordig ook zusters. Vroeger had het Gilde talloze statuten, enige gemakkelijke zal ik U noemen, statuutregel 8:

Alle jaren wordt een maaltijd gehouden, deze duurt twee dagen. Dat moet dus toen een vrolijke boel geweest zijn, ofschoon, enkele andere regels:

Als iemand ruzie maakt onder de maaltijd zal hij terstond verbeuren f 1,50,

en:

Als een gildebroeder glazen of kannen breekt, expres of per ongeluk, dan moet hij die zelf betalen, niemand mag tijdens de maaltijd handel

drijven behalve op de tweede dag en ook dan nog alleen in bijen, was en honing, boete f 1, en tot slot:

Als de avond valt moeten de Gildebroeders op aanzeggen van de dekens naar huis gaan, en hun gelag betalen op de tweede dag, anders zullen de dekens hen dwingen te betalen.

Waar staan in deze tijd de bijenkasten van leden van het Bijenhoudersgilde? Sommige leden hebben een eigen standplaats, anderen kunnen terecht met hun kasten op de bijenstal van het Bijenhoudersgilde, aan de Buurstede, en aan de voet van de Slotbosse toren, uit 1288, die heeft al heel wat bijtjes voorbij zien vliegen.

Bijenstal aan de Buurstede

De tegenwoordige belangstelling voor bijen is groot, het zijn en blijven intrigerende dieren, die meedansen op de loop van de seizoenen.

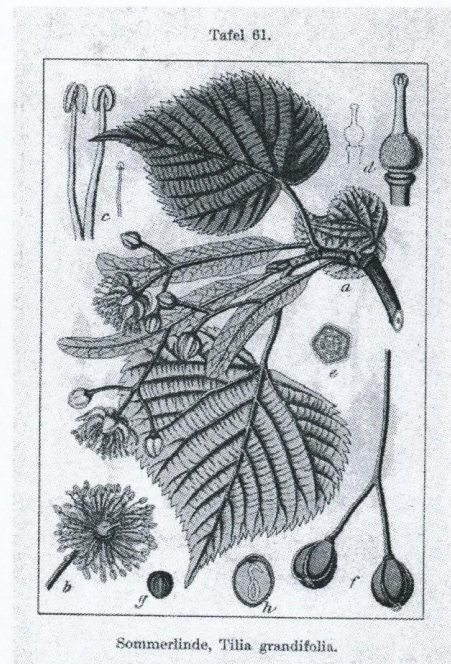
Ook het aantal nieuwe bijenhouders groeit weer in ons Gilde, de bijen bieden perspectief.

Drachtplanten en drachtbomen.

Honingbijen moeten het hebben van stuifmeel en nectar, die gehaald worden van bloeiende bloemen. Sommige planten en bomen, zijn karige leveranciers, andere zijn weer uitbundig in hun opbrengst. Bijen zoeken en vinden snel wat van hun gading is, en vertellen dat met een bijendans door aan andere bijen in de kast, zodat ook zij weten waar er het nodige te halen is, ze kennen wat dat betreft een uitgekende communicatie.

Oosterhout is gelukkig gezegend met veel lindenbomen, een uitstekende drachtboom, met geurige bloesem. Lindenbomen, en lindenlanen vind je in de Heilige Driehoek, in Dommelbergen, Effentweg, en in het Slotpark. Ook de burgers met hun tuinen zijn een rijke bron voor bijen maar natuurlijk ook voor wilde bijen, zweefvliegen en vlinders.

Bloemen zijn voor bijen van levensbelang. Op dit moment is er ook contact vanuit het Bijenhoudersgilde met het Gemeentebestuur, om hieraan aandacht te kunnen schenken en waar mogelijk het aanbod van drachtplanten te vergroten. Het Gemeentebestuur staat hier welwillend tegenover. In de openbare ruimte valt te denken aan, bloemrijke berm, akkeranden, inzaai van bloemrijk grasland, op tijdelijk braakliggende gronden enz.

Het Bijenhoudersgilde geeft zelf al het goede voorbeeld door elk jaar ergens een goede drachtboom te planten, meestal een lindenboom, maar er zijn ook talloos andere goede drachtbronnen, en natuurlijk kan eenieder zijn steentje daartoe bijdragen, krokussen in het voorjaar, en andere bloembollen, daar fleurt de boel van op, en de lente dient zich aan, want als de bij de krokus kust, ligt de lente in 't verschiet.

Tot slot, enkele wetenswaardigheden en spreuken over bijen.

Een bij kan zijn eigen gewicht aan nectar en of stuifmeel dragen. Een vliegtuig kan slechts een kwart dragen van zijn eigen gewicht.

De zeskantige cellen op een bijendraat, zijn bijzonder sterke constructies die tegenwoordig ook door de mens worden toegepast.

Bijen kunnen de kleur ultraviolet waarnemen, belangrijk bij bloembezoek.

Bijen hebben een topsnelheid van 40 km per uur.

Bijen leggen een afstand af van 40.000 km, voor het verzamelen van 1 kg honing.

Voor het grootbrengen van een bijenvolk, is 40 kg stuifmeel (pollen) nodig.

Appels, peren en nog veel meer fruitsoorten worden hoofdzakelijk bestoven door honingbijen.

Spreuken, de meeste spreken voor zich, sommige zijn misschien wat raadselachtig, maar desalniettemin.

Met honing schrijven

Een vreemde bij in de korf

Honing aan zijn zwaard

Honing in de mond en een scheermes aan de riem

Je neus in een bijenkorf steken

Wie de honing wil uithalen, moet het steken der bijen verdragen

Het regent daar altijd honing

En wat ik U allen toewens:

EEN LAND VAN MELK EN HONING

Officier/secretaris van Bijenhoudersgilde Oosterhout anno 2015,

Marcel Elshout.

Oosterhoutse jongens in dienst van het leger van Napoleon

Lichting 1809

Inleiding

Naar aanleiding van een keizerlijk decreet, 11 augustus 1811, geeft de prefect van Breda de burgemeesters in zijn district opdracht de selectie voor te bereiden.

GEZIEN het keyzerlyk Décreet van den elfden Augustus deezer jaars, welk de ligting van de classe der conscriptie van 1809 beveelt in het arrondissement van Breda;

Den brief van Myn Heer den Staets-raad algemeene bestuurder der revues en der conscriptie, van den twintigsten der gemelde maand Augustus nopens deze ligting; den staat der verdeeling by het gezeyd Decreet gevoegd, waaruit blykt dat het arrondissement van Breda 86 man voor den land- en 45 voor den zee-dienst moet leveren,

B E S L U I T E N   A L S   V O L G T :

L I D I.

Opmaeking der lysten.

Bepalingen, daterende 7 september 1811, van de prefect van het arrondissement 'de Deux Nethes' te Antwerpen voor het werven van de recruten voor de lichting van 1809

In negenentwintig artikelen geeft hij aan hoe te handelen en de voorwaarden waaraan moet worden voldaan.

De voornaamste zijn:

- De lijst moet alle namen bevatten van de personen die vanaf 1 januari tot en met 31 december 1789 geboren en de ouders in die plaats woonachtig zijn.
- De burgemeesters zullen door middel van affiches aangeven waar en wanneer men zich kan in schrijven.

- Niemand mag zich aan deze inschrijving onttrekken. De ouders zijn persoonlijk hiervoor verantwoordelijk.
- De inschrijving sluit op 24 september (1811). De Recuteringsraad zal op 27 september op het stadhuis van Breda voor de Cantons Breda, Oudenbosch, Oosterhout, Ginneken en Zevenbergen de manschappen voor de land- of zeedienst aanwijzen.
- Alle ingeschrevenen uit voornoemde Cantons zullen die dag daar, om 8 uur, in bijzijn van hun burgemeester of zijn vervanger, aanwezig zijn.
- Degene die zich wil laten vervangen (remplaceren) moet dit voor 14 oktober kenbaar maken.
- Bij het presenteren van de remplaçant moeten een, door de burgemeester ondertekend, geboortebewijs met persoonsbeschrijving en een bewijs van goedgedrag worden overlegd. Ook een afschrift van de notariële akte met de voorwaarden van de overeenkomst is vereist.
- Degene die zich laat vervangen moet 100 Franc (± 50 gld) storten bij de ontvanger in Breda. Dit is voor de kosten van kleding en uitrusting van de remplaçant.
- Als de remplaçant deserteert of binnen 6 maanden na in dienst treding wordt ontslagen moet de remplaceerder voor een nieuwe remplaçant zorgen of zelf de plaats innemen.

Bij de verdeling over de verschillende gemeenten moest wel rekening worden gehouden met het aantal mannen die al bij de 'Garde Côte' (kustwacht) waren ingedeeld.

Selectie

Het gemeentebestuur maakte twee lijsten van allen die in 1789 geboren waren en waarvan de ouders in Oosterhout woonde. Op de ene lijst stonden de namen in willekeurige volgorde. In de andere stonden de namen in alfabetisch volgorde.

Qua inhoud bestonden er verschillen tussen deze twee lijsten.

Dan was er nog een derde lijst aangemaakt van alle jongens uit 1789 die overleden waren. Hierop stond ook de woonplaats van de ouders in 1811 vermeld.

Deze drie lijsten heb ik, evenals het overzicht van 23 augustus 1814, in een tabel (zie achteraan in dit artikel) samengevoegd. Het nummer voor de naam komt overeen met het bladnummer dat ik van elke persoon uit de drie lijsten heb aangelegd (zie nevenstaand voorbeeld).

Enkele voorbeelden van verschillen zijn:

- Dirk of Diederik van Zuilekom wordt op beide lijsten Theodore genoemd en op 1 oktober 1789 geboren te Oosterhout. Op de tweede lijst staat wel vermeld dat hij in Raamsdonk gedoopt is. In dit doopregister wordt hij Diederik genoemd.
- Op de eerste lijst staat Gisbert Goverde (5) vermeld met als doopdatum 23 september 1789 terwijl hij deel uitmaakt van een tweeling. Zijn broer Pierre (5a) staat wel op de tweede lijst met dezelfde doopdatum. In het doopregister is Gisbert op 22 september gedoopt en maakt hij deel uit van een tweeling (Gemini). Pierre wordt in het doopregister niet vermeld wel staat in het begraafboek dat hij op 23 september overleden en 25 september begraven is.¹
De tweeling Guillaume (40) en Jean Baptist (40a) Krol staan wel op beide lijsten bij elkaar. Maar die zijn dan ook beide gedoopt en is Jean Baptist ruim een maand later overleden.

De tabel bevat 77 namen van degene die in 1789 geboren zijn en in aanmerking konden komen voor de dienst.

Hiervan waren in de loop van tijd al 27 overleden en van 2 (blad 14 en 53) is de verblijfplaats niet bekend.

Departement des Deux Nethes
Canton Oosterhout

Arrondissement de Breda
Commune d' Oosterhout

Gegevens van de dienstplichtige		Lotingsregister		Signalement van de dienstplichtige	
Naamlijst		Lotingsnummer	13(1809)	Haar	Blond
Naam		Naam	Zuijlekom	Wenkbrouwen	Bruin
Voornaam		Voornaam	Theodore	Ogen	Grijs
Leeftijd		Geboren	01-10-1789	Voorhoofd	Plat
Regiment		Geboren te	Oosterhout	Neus	Groot
Stamnummer		Woonplaats	Oosterhout	Kin	Klein
Overleden		Lengte	1m75	Mend	Gemiddeld
Overleden te		Beroep	Schipper	Gezicht	Ovaal
Oorzaak					
Arch. Antwerpen					
Overlijdensreg. O'hout					
Gegevens burgerlijke stand		Gegevens van de ouders		Bijzonderheden	Opmerking
Naam	Zuijlekom	Woonplaats	Oosterhout	Gedoopt in Raamsdonk	Vader overleden
Doopnaam	Diederik	Vader		op 01-11-1789	depot
Geboren	01-11-1789	Naam	van Zuijlekom		Ingeschreven voor marine
Geboren te	Raamsdonk	Voornaam	Hendrik		
Overleden	11-01-1866	Beroep			
Overleden te	Oosterhout				
		Moeder			
Vader		Naam	van der Leij		
Naam	van Zuijlekom	Voornaam	Jacqueline		
Doopnaam	Hendrik	Beroep	Herbergierster		
Moeder					
Naam	van der Leij				
Doopnaam	Jacomijna				
Bron	Regionaal archief Tilburg; Doopboek R'donk 1774-1812, Nederlands-gerformeerde gem., pagina 11				
	Regionaal archief Tilburg, O'hout BS Ovedl 1866, akte 6				

Cornelius Bavelaar (blad 14) heb ik bij de overleden ingedeeld. Op de eerste lijst staat hij als overleden en verblijfplaats onbekend en de tweede lijst vermeld alleen verblijfplaats onbekend.

Hij moet echter overleden zijn want in 1799 werd een tweede Cornelius in het gezin geboren.

Voor de loting komen dan nog 48 personen in aanmerking. Dit aantal komt overeen met de, door het gemeentebestuur opgestelde, lijst van 23 augustus 1814².

Van deze 48 personen kwamen er 29 daadwerkelijk in aanmerking voor de militaire dienst waarvan 15 voor de marine. Of dit werkelijk gebeurd is weet ik niet. Normaal gesproken moesten de laagst gekozen nummers in dienst.

In het begin is aangegeven dat het arrondissement Breda, wat betrekking had op geheel West-Brabant, in totaal 129 manschappen moest aanleveren. Dan is een contingent van 29 voor Oosterhout heel groot. In de lijst van 23 augustus 1814 is van degene die dan nog niet terug zijn, 13 man, het hoogste lotnummer 46. Dat er meer dan de 129 uit het arrondissement in dienst moesten is best aannemelijk.

In de zomer van 1812 begon Napoleon met ruim 600.000 manschappen aan het Russische avontuur waarbij $\pm$ 550.000 man het leven lieten³.

Bij deze veldtocht zijn ook Oosterhouters betrokken geweest..

De Spaanse onafhankelijkheidsoorlog.

Zogenaamd om Portugal te bezetten trok Napoleon in februari 1808 Catalonië een deelstaat in Spanje binnen en benoemde zijn broer Jozef Bonaparte tot koning.

Portugal had met Groot-Brittannië een verbond gesloten en daarom wilde hij vanuit noord Spanje Portugal bezetten.

Napoleon verwachtte van het zwakke Spaanse leger weinig weerstand. Dit pakte anders uit.

De Raamsdonk h. 3 Boek wii

Le Maire de Raamsdonk

Monsieur le Maire d'Amsterdam

Amsterdam

J'ai l'honneur de vous informer que par votre acte de Baptême de cette Communauté, qui, le 20 mars 1789, est baptisé Jean-Jules Legitim de Guillaume van Steenoven, et de Catharina Timmermans, et dans le même Acte, le premier garçon est baptisé Dirk, fils Legitim de Menno van Zuilekom et de Jacqueline van der Lij; puis que le Domicile de votre Concedé, est le lieu de Domicile de ses parents, par conséquent c'est à vous Monsieur le Maire, parce que les parents de son nom et sont domiciliés dans votre Communauté de leur poche sur la liste de la Concession de votre Communauté.

Agreez Monsieur le Maire l'assurance que je suis avec respect

Votre serviteur très humble

W. J. J. J.

3 september 1811. De burgemeester van Raamsdonk bevestigt dat Joannes van Steenoven (8) en Dirk van Zuilekom (71) op resp. 20 maart en 1 november 1789 in deze plaats gedoopt zijn

De Spanjaarden begonnen in de smalle straatjes van steden en dorpen een ‘Guerra de la Independencia Española’, de Spaanse Onafhankelijkheidsoorlog.

Dit werd een guerrillaoorlog⁴ en Napoleon, die gewend was zijn oorlogen in het open veld uit te vechten kon met moeite, vooral toen de Engelsen aan de strijd deelnamen, standhouden.

Al snel besloot Napoleon zijn keurtroepen, ‘la Grande Armée’, er op af te sturen.

Ook aan koning Leopold Bonaparte werd gevraagd een contingent Hollandse soldaten te leveren. In eerste instantie voelde deze daar weinig voor maar de verhouding met zijn broer, die niet al te best was, wilde hij niet verslechteren.

Hij bracht met moeite een eenheid van 3.000 manschappen bijeen die onder leiding van generaal Chasse, van 1808 tot 1812, aan de strijd deelnamen.

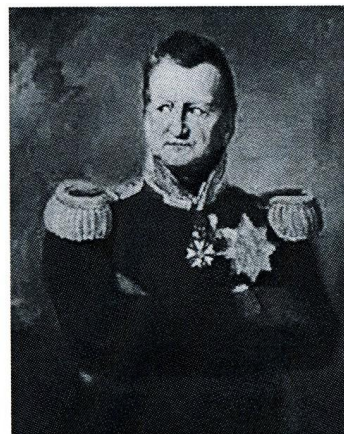
Voor zijn prestatie in de slag om Durango eind 1808 werd Chasse beloond met het ‘Legion d’Honneur’⁵

Nadat hier de dienstplicht was ingevoerd kwamen naast vrijwilligers ook diensplichtigen in dit korps terecht.

In het artikel (ledenblad no 4/2014) over de lichte van 1808 staat al dat Arnoud Jacobs, uit dit legeronderdeel, in het hospitaal te Pamplona is overleden.

In het lotingsregister van 1809 staat bij Thomas Hessels (blad 72) dat hij reeds deel uit maakt van de Hollandse Brigade. Hij was dus al als vrijwilliger in dienst en heeft het ook overleefd. Hij overleed 9 mei 1848 te Hoge en Lage Zwaluwe⁶

Behalve bij de desastreuze veldtocht naar Rusland waren de verliezen op andere locaties laag. Bij de slag om Waterloo sneuvelde slechts 8%.

Generaal Chasse

Een grotere oorzaak van overlijden waren de ontberingen. Door koude en ontberingen had longontsteking alle kans.

Door de slechte slaappleaatsen onderweg met veel ongedierte waren besmettelijke ziekten zoals tyfus, dysenterie en schurft de doodsoorzaak evenals wondkoorts.

De hygiëne in de hospitalen was onder de maat⁷.

Jan Fens (blad 2) overleed op 26 oktober 1812 in het militair hospitaal te Maastricht aan de gevolgen van koorts.

Dit overkwam ook Cornelis van Oosterhout (blad 3). Hij overleed op 30 juni 1813 in het burgerlijk hospitaal te Roermond.

De overlijdensberichten van bovengenoemden werden in 1816 in het Overlijdensregister van Oosterhout opgenomen⁸.

Van de eerder genoemde 13 vermisten op de lijst van 23 augustus 1814 zijn er dus al twee terug gevonden.

Nu steeds meer gegevens digitaal beschikbaar komen is geeft in de toekomst mogelijkheden.

Het archief van de legers van Napoleon bevindt zich in Versailles en als men het legeronderdeel wist kon men daar gegevens opvragen.

Het Franse ministerie van defensie is begonnen met de gegevens te digitaliseren. Het is nog wel een vereiste dat het legeronderdeel bekend is want anders is het onbegonnen werk.

Bij Jacques van Bezouwen (blad 17) staat aangegeven dat hij al een broer in dienst had uit de lichting van 1808.

Dit had betrekking op zijn, in 1788 geboren, broer Adrianus.

Beiden zijn geboren in Tilburg en Adrianus heeft zich volgens de instructies voor inschrijving van de lichting 1808 in Tilburg gemeld.

Jan van Gils noemt hem in zijn overzicht van 'Vermiste Noordbrabanters, die dienden in de legers van Napoleon', in de Brabantse Leeuw⁹.

Wordt vervolgd.

Volg- nr	Naam	Voornaam	Ged. te Woont te		Nr lo- ting	Opm.
9	Akkermans	Jean	Oosterhout Oosterhout	Reserve	43	Oudste van wezen
10	Akkermans	Corneille	Oosterhout †			Overl.03-10-1795
11	Akkermans	Jean	Oosterhout †			Overl.
12	A(a)lst van	Jean	Oosterhout †			Overl.05-05-1807
13	Bakx	Antoine	Oosterhout Oosterhout	Aange- wezen	14	Bezwaar aangete- kend
14	Bal	Joseph	Oosterhout ?			Verblijfplaats onbe- kend
15	Bavelaar	Corneille	Oosterhout †			Verblijfplaats onbe- kend; overl.
16	Beekman(s)	Jean	Oosterhout Oosterhout	Aange- wezen	41	
17	Bezouwen van	Jacques	Tilburg Oosterhout	Reserve	6	Een broer in dienst, lichting 1808
18	Brouwers	Adriën	Oosterhout Oosterhout	Aange- wezen	42	
19	Bol	Pierre	Oosterhout †			Overl.13-07-1791
20	Daniëls	Guillaume	Den Hout Den Hout	Aange- wezen	27	Marine
21	Daniëls	Corneille	Den Hout †			Overl.30-01-1789
22	Dongen van	Joseph	Oosterhout Oosterhout	Aange- wezen	27	
23	Dongen van	Guillaume	Dorst †			Overl.25-05-1789
24	Emans	Adriën	Hoorn Oosterhout	Aange- wezen	17	
25	Elshout van	Theodore	Oosterhout Oosterhout	Reserve	11	Marine
4	Gils van	Lambert	Oosterhout Dordrecht	Aange- wezen	7	I 23-08-1814 nog afwezig
26	Gool van	Roeland	Oosterhout Oosterhout	Aange- wezen	38	
5	Goverde	Gisbert	Oosterhout Bavel	Vrij- gesteld	36	Student theologie

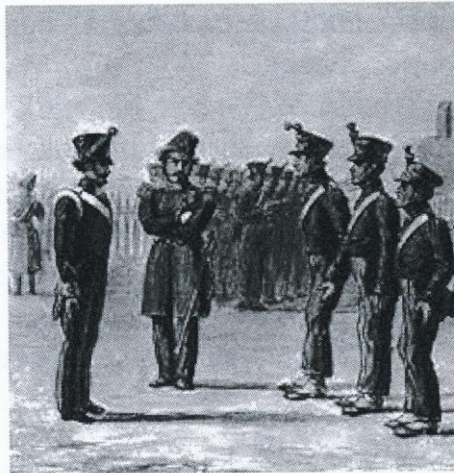
Volg- nr	Naam	Voornaam	Ged. te Woont te		Nr lo- ting	Opm.
5a	Goverde	Pierre	Oosterhout †			Tweeling met 5 Overl.23-09-1789
27	Haaren van	Corneille	Den Hout Den Hout			Overl.
28	Havermans	Chrestien	Oosterhout Merksem	Aange- wezen	50	Bezwaar aangete- kend
29	Helvert van	Adrien	Oosterhout Oosterhout	Reserve	21	
72	Hessels	Thomas	Den Hout ?	Vrij- gesteld	53	Soldaat 5 ^e Reg. 2 ^e bat. Hollandse Bri- gade
75	Hoog de	Henri	Sluis Oosterhout	Vrij- gesteld	15	Marine
74	Huijgen	Jean Adrien	Oosteind †			Overl.05-02-1789
73	Janssens	Pierre Jac- ques	Oosterhout †			Overl.
34	Jong de	Roland	Den Hout Den Hout	Aange- wezen	25	Marine
35	Jong de	Corneille	Oosterhout Antwerpen	Aange- wezen	29	Oudste van wezen Marine
36	Keulemans	Jean	Oosterhout †			Overl.25-10-1789
37	Keulemans	Bernard	Oosterhout †			Overl.31-05-1789
38	Knoop	Pierre	Made Raamsdonk	Vrij- gesteld	4	Marine; bezwaar aangetekend
39	Knops	Jean Gerard	Oosterhout †			Overl.
40	Krols	Guillaume	Oosterhout ?	Aange- wezen	11	23-08-1814 nog af- wezig
40a	Krols	Jean Bap- tist	Oosterhout †			Tweeling met 40 Overl.24-09-1789
30	Kroon de	George	Oosterhout Oosterhout	Niet ont- vankelijk	28	Marine; bezwaar aangetekend
31	Liefmans	Corneille	Oosterhout †			Overl.27-06-1789
32	Ligtvoet	Adrien	Oosterhout †			Overl.25-10-1789
33	Logt van der	Guillaume	Oosterhout Oosterhout	Aange- wezen	20	Marine
41	Loon van	Guillaume	Oosterhout Oosterhout	Aange- wezen	26	Marine 23-08-1814 nog afwezig

Volg- nr	Naam	Voornaam	Ged. te Woont te		Nr lo- ting	Opm.
42	Loon van	Corneille	Oosterhout Oosterhout	Aange- wezen	22	Marine; bezwaar aangetekend
43	Loon van	Nicolas	Oosterhout †			Overl.08-02-1792
44	Loonen	Rochus	Oosterhout Oosterhout	Vrij- gesteld	45	
45	Maas	Jean	Oosterhout †			Overl.26-05-1790
46	Mertens	Jacques	Den Hout Den Hout	Reserve	44	Enig kind van een weduwe, bezwaar aangetekend
47	Michielse	Gautier	Oosterhout †			Overl.23-07-1791
48	Moerenhout	Pierre	Den Hout Oosterhout	Reserve	25	
49	Nieuwenhuisen	Corneille	Oosterhout Oosterhout	Vrij- gesteld	38	
3	Oosterhout van	Corneille	Den Hout Den Hout	Aange- wezen	13	23-08-1814 nog af- wezig
50	Pals	Leonard	Den Hout Den Hout	Aange- wezen	57	
51	Phens	Corneille	Oosterhout Oosterhout	Aange- wezen	17	Marine
2	Phens	Jean		Aange- wezen	39	23-08-1814 nog af- wezig
52	Piterselie	Pierre	Oude Tonge Oosterhout	Aange- wezen	46	23-08-1814 nog af- wezig
53	Reijden van	Nicolas	Oosterhout ?			Verblijfplaats onbe- kend
54	Roksnoer	Pierre	Oosterhout Oosterhout	Aange- wezen	35	23-08-1814 nog af- wezig
55	Reijthoven van	François	Oosterhout †			Overl.03-05-1789
1	Schalken	Pierre	Den Hout Den Hout	Aange- wezen	3	Bezwaar aangete- kend, 23-08-1814 nog afwezig.
56	Schoormans	Henri	Oosterhout Vlaanderen	Vrij- gesteld	12	Marine, bezwaar aangetekend
57	Severijns	Corneille	Oosterhout Oosterhout	Aange- wezen	10	23-08-1814 nog af- wezig
58	Simons	Gerard	Oosterhout Oosterhout	Vrij- gesteld	54	
59	Stadhouders	Corneille	Oosterhout †			Overl.20-08-1802

Volg- nr	Naam	Voornaam	Ged. te Woont te		Nr lo- ting	Opm.
60	Sodderland	Gerard	Oosterhout Tilburg	Vrij- gesteld	31	Marine
61	Stillekens	Jean	Oosterhout †			Overl.08-05-1808
8	Steenoven van	Jean	Raamsdonk Oosterhout	Aange- wezen	59	
62	Timmermans	Pierre	Oosterhout Den Haag	Aange- wezen	8	Marine
63	Veeken van der	Dingeman	Oosterhout Dongen	Aange- wezen	18	23-08-1814 nog af- wezig
64	Verhoeven	Adriën	Oosterhout †			Overl.23-05-1791
65	Vermeeren	Corneille	Oosterhout †			Overl.08-09-1789
7	Vermeer	Embrecht	Oosterhout Oosterhout	Aange- wezen	23	23-08-1814 nog af- wezig
6	Vermeulen	Michel	Oosterhout †			Overl.19-02-1789
66	Vermeulen	Jean	Oosterhout Oosterhout			Overl.
67	Vloot van der	Wijnand	Oosterhout Oosterhout	Aange- wezen	6	Bezwaar aangete- kend, 23-08-1814 nog afwezig
68	Vries de	Sebastiën	Den Hout Breda	Aange- wezen	51	Verblijft in tuchthuis
69	Winter de	Guillaume	Oosterhout Rotterdam	Aange- wezen	55	
70	Zeeuws	Pierre	Oosterhout Dongen	Aange- wezen	12	23-08-1814 nog af- wezig
71*	Zuilekom van	Henri	Oosterhout Oosterhout	Reserve	13	Marine

-
- ¹ Regionaal Archief Tilburg; register van ontvangst van kerkerecht voor luiden bij begraven 1777-1793 (nederduits-gereformeerde gemeente), Pag. 141.
- ² Regionaal Archief Tilburg; Inventaris van het archief van het Gemeentebestuur van Oosterhout, 1810-1933 (1950), toegang 2001, inventarisnummer 1280.
- ³ Angela Dekker; Historisch Nieuwsblad, Napoleons veldtocht in Rusland, pagina 60.
- ⁴ <http://spanje-blog.blogspot.nl>
- ⁵ J.A. de Moor en H.Ph. Vogels; De Hollandse Brigade in Spanje 1808-1813, Meulenhoff 1991
- ⁶ Regionaal archief Tillburg; H en L Zwaluwe BS, overl. 1848, akte 37
- ⁷ Jan van Gils; Vermiste Noordbrabanders, die dienden in de legers van Napoleon, de Brabantse Leeuw, januari 1989, pagina 46.
- ⁸ Regionaal archief Tilburg; Oosterhout BS Overl.1816, akte 48 en 49.
- ⁹ Jan van Gils; Vermiste Noordbrabanders, die dienden in de legers van Napoleon, de Brabantse Leeuw, januari 1989, pagina 85-107.

De cholera

Verhalen uit de nalatenschap van Stan Bol

Cholera of Aziatische braakloop is een infectieziekte veroorzaakt door de bacterie *Vibrio Cholerae*. De belangrijkste kenmerken zijn ernstige diarree en uitdroging. De ziekte wordt overgebracht door besmet water maar ook door het eten van besmette vis of het in aanraking komen van besmettelijke ziekten braaksel of uitwerpselen van een lijder aan cholera.

De meest dodelijke slachtoffers vallen onder zuigelingen en bejaarden.

De besmettelijke ziekte is afkomstig uit India en bereikte in 1831 Europa. In 1833 overleden in Nederland 5000 mensen aan de cholera en in 1866 waren dat er 21000 mensen.

Ook nu nog heerst op gezette tijden de cholera denk maar aan Haïti waar in 2010 en 2011 3000 mensen overleden.

Een van de eerste Nederlanders die onderzoek deden naar de cholera was de arts Franciscus Janssens. Hij schreef zijn bevindingen zoals het onderkennen, genezen, diagnose op in een Latijns werkje met de titel:

Discriptie Cholerae, in qua definitie, cause proxima, et remota, divisie, diagnosis, prognosis, autopsie cadaverum, curatie et regimen prephylacticum therapeutice exarate.

In 1832 werd van hogerhand een boekje uitgegeven met aanwijzingen om de cholera te weren. In de maanden juni, juli en augustus moesten de straatgoten geveegd worden en met twee emmers water doorgespoeld worden. De straat voor het huis moest met twee emmers water worden besproeid. Om half acht kwam men van gemeentewege de vuilnis in de straten ophalen.

In Oosterhout overleden in 1859 vier mensen aan de cholera

Uitsluitend de cholera-epidemie van het jaar 1859

Naam	Breedte	Getal der			Van welke		Begin	Einde	Aanmerkingen
		aangetaste	beslede	overleden	aangehoort	zichten			
<i>Besterhout</i>	<i>8777</i>	<i>7</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>3</i>	<i>15/10 1859</i>	<i>1859</i>	

Besterhout 12 December 1859 *De Besterhout*

Ge-

vilde paarden en andere doden dieren moesten in tegenstelling wat men nooit deed worden begraven en op voldoende diepte zodat de honden de kadavers niet op konden graven.

De groentemarkten, vismarkten en vleeshallen moesten dagelijks schoongemaakt worden.

Daar waar veel mensen bij elkaar zaten zoals in scholen en gestichten moesten de ramen opengezet worden.

De wijkmeesters en armenverzorger moesten een keer per week de arme gezinnen afgaan om te controleren dat de hygiëne in acht genomen werd.

Brood mocht niet gebakken worden van doorgeschoten en muf graan. Ernstig werd gewaarschuwd voor het drinken van sterke drank want dit zou de kans op het krijgen van cholera sterk verhogen.

Men zag meer in hoop en vertrouwen in de Goddelijke Voorzienigheid die een weldadige invloed zou hebben.

Het dragen van wollen kleding werd zeer aangeraden.

In die gemeenten waar een brouwer of branderij gevestigd was moest men overeenkomen dat de brouwer en brander 24 uur beschikten over heet water voor de cholera-patiënten.

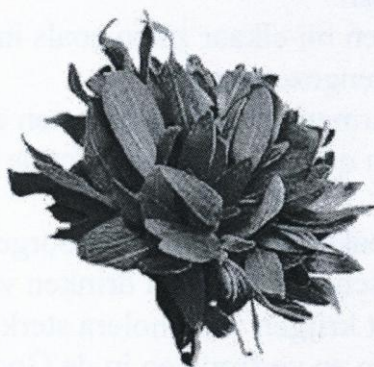
In de steden en grotere gemeenten moest men zorgen voor enkele badkuipen terwijl dat voor de dunbevolkte gebieden varkenstroggen konden zijn mits ze waterdicht waren.

Waterige groenten werd afgeraden omdat die de maag te sterk afkoelden en dit gold ook voor vruchten.

In de steden 's Hertogenbosch, Breda, Grave, Bergen op Zoom, Tilburg en Eindhoven werden cholera hospitalen ingericht.¹

---

¹ RAT Tilburg, archief 2001 inventarisnummer 977

**Salie in de middeleeuwen
gebruikt bij de genezing
van cholera**

Colofon

Heemkundekringen hebben als doel het bevorderen van de belangstelling voor en de kennis van eigen volk en streek, volksgebruiken en de natuur, evenals het stimuleren van het behoud van historische waarden.

De heemkundekring 'De Heerlijkheid Oosterhout' houdt zich bezig met de geschiedenis van Oosterhout en haar kerkdorpen in de breedste zin van het woord. De activiteiten bestaan onder andere uit het verzamelen en vastleggen van historisch materiaal in beeld en op schrift en het presenteren door middel van publicaties, lezingen, tentoonstellingen enz.

Mocht u in het bezit zijn van historisch materiaal over Oosterhout en zijn kerkdorpen, dan willen wij dat graag lenen om te kopiëren of in te scannen, zodat het toegankelijk wordt voor de grote groep van belangstellenden en bewaard wordt voor het nageslacht. Natuurlijk zeggen wij ook geen nee als u het aan ons wilt schenken.

Bestuur:

Voorzitter:	vacant
Secretaris:	vacant
Penningmeester:	Toon Schapendonk
Overige bestuursleden:	Simon Burggraaf Ad van Groesen Martin van Halderen Frans Timmermans

<u>Ereleden:</u>	Jan Broeders Cor Huijben
------------------	-----------------------------

Secretariaat:

e-mail

<u>Bezoekadres:</u>	op afspraak) Huis voor Erfgoed (achterom)
---------------------	---

48

Trefpunt Heemkunde

Zandheuvel 51

4901 HT Oosterhout

tel. 0162 856133

Website: <http://.heemkundeoosterhout.nl>

E-mail: hkoosterhout@gmail.com

Lidmaatschap:

Leden betalen een contributie van € 25,00 per kalenderjaar.

Inwonende gezinsleden betalen een contributie van € 10,00 per kalenderjaar. Per adres wordt slechts één exemplaar van het ledenblad bezorgd/verstuurd.

Het banknummer van Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout is:

NL 71 RABO 0126.3462.24

Aan- en afmeldingen van het lidmaatschap schriftelijk bij het secretariaat.

Het lidmaatschap eindigt na schriftelijke opzegging op 31 december daarop volgend.

Abonnees:

Het is voor personen en instellingen mogelijk een abonnement op het ledenblad te nemen (zonder lidmaatschap). De kosten hiervan bedragen €20,00 per jaar (vier edities). Voor buitenlandse abonnees wordt dit bedrag verhoogd met de verzendkosten.

Redactie ledenblad: Piet van Beek

E-mail: medblad.hko@gmail.com

Adverteerders:

Zij, die zich bereid hebben verklaard gedurende tenminste een kalenderjaar (vier edities) een advertentie te plaatsen in het ledenblad.

Voor mogelijkheden en kosten kunt u contact opnemen met de redactie of met het secretariaat.